

ПРОБЛЕМА ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Тетяна Ремех,

*кандидат педагогічних наук,
старший дослідник, завідувачка відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ*

Єлизавета Мельничук,

*учениця 10 класу
Київського ліцею «КІСКУЛ», м. Київ*

Толерантність є важливим елементом соціальної структури суспільства, відображенням здатності його представників приймати і поважати різноманіття культур, поглядів, переконань та ідентичностей. Розвиток толерантного ставлення в шкільному середовищі є стратегічною необхідністю та моральним обов'язком його суб'єктів, що сприяють їхньому мирному й ефективному співіснуванню.

У реформованій нині вітчизняній системі освіти відбуваються процеси, спрямовані на прийняття та підтримку різноманітності учнівства для забезпечення соціальної стабільності суспільства. Проблема підвищення толерантності до дітей з інвалідністю актуалізується і у зв'язку зі збройним конфліктом росії проти України, що призводить, із-поміж іншого, до зростання кількості дітей з інвалідністю.

Одним із проявів проблеми дітей з інвалідністю вважаємо відсутність узгодженої термінології щодо осіб з фізичними та/або розумовими порушеннями. У науковій та публіцистичній літературі для позначення цих соціально-вразливих груп переважають такі словосполучення: «особи з інвалідністю», «особи з обмеженими можливостями», «особи з особливими потребами». У національному законодавстві домінує термін «особи з інвалідністю». У статті 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» зазначається: «Особою з інвалідністю є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист» [1]. Ми суголосні з тим, що толерантність – це не лише етична вимога до соціальної поведінки людини, а й правова норма побудови відносин у системі «людина – людина», «людина – держава», що поширюється на систему освіти і виховання дітей [2, с. 47].

У ході наукової розвідки нами було досліджено ставлення в шкільному середовищі до двох категорій учнів з інвалідністю – з інтелектуальними проблемами та з вираженими фізичними обмеженнями. На основі аналізу наукових праць [3–5] та результатів проведеного нами опитування учнів 8–

11 класів (кількість залучених респондентів – 58 осіб) можна припустити, що шкільне оточення формує ставлення щодо дитини з обмеженими можливостями на основі її зовнішності та поширених стереотипів. Фізичні порушення дітей, на відміну від інтелектуальних, помітніші, тому середовище спілкування виражає до таких дітей сильніші почуття різного відтінку – від співчуття до відрази. Через зовнішність та особливе соціальне положення категорія фізично неповноспроможних дітей і молоді більш популярна в мас медіа, ніж люди з відносно непомітними інтелектуальними особливостями, що має наслідком помірно їх сприйняття як людей із рівноцінними правами й обов'язками.

Толерантність до дітей з інвалідністю та їхнє прийняття є суспільними настроями, полярними булінгу та приниженню. Зазначимо, що толерантність акцентує увагу на відмінностях із метою їх нормалізувати, тоді як сутністю булінгу є висміювання й приниження.

Характеристики толерантності як явища в шкільному середовищі дають підстави стверджувати, що воно є багатограним і включає в себе як розвиток особистості, так і структуру взаємодії між людьми. На основі аналізу низки наукових праць та публіцистичних творів, присвячених означеній проблемі, ми виокремили такі основні ознаки толерантності: взаємоповага; відкритість до нових ідей; здатність до спільних активностей; спроможність до самокритики.

Ефективна комунікація та взаємодія з дітьми з інвалідністю в шкільному середовищі потребує підходу, що ґрунтується на відкритості, уважності, повазі до їхньої унікальності. Впровадження такого підходу сприяє взаєморозумінню, наданню підтримки, торує шлях до ефективності та взаємної радості в навчанні.

Зростання рівня толерантності в школах України нині зумовлене, на нашу думку, реакцією на загальні процеси в суспільстві, коли люди будь-якої вікової категорії з інвалідністю прагнуть реалізувати права та свободи у соціумі.

Розуміння, підтримка дітей з інвалідністю, їхня активна включеність у навчання – ключові елементи толерантного ставлення до цієї соціальної групи, що створюють умови для гармонійного співжиття й позитивної взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу. Створення й існування шкільного середовища з означеними характеристиками є важливим не лише нині, в умовах російсько-української війни, а й в період повоєнної відбудови та розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 08.02.2024).

2. Рассказова О. І. Формування толерантності серед здобувачів освіти як умова створення недискримінаційного освітнього середовища. *Навчання і виховання в інклюзивному освітньому просторі: теорія та практика* : тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Хмельницький, 26 листопада 2020 р.). Хмельницький, 2020. С. 45–49. URL: https://hist.km.ua/images/2021/konferentsiji/zbirnik-tez_inklyuziya_2020.pdf (дата звернення: 10.02.2024).

3. Бондаренко Н., Черепаня Н., Малець Д. та ін. Толерантність як важливий аспект професійної компетентності майбутніх фахівців. 2023. 158 с.

4. Ozturk Huseyin, Abakay Ugur. Research of attitudes of the students studying in schools of physical education and sport toward disabled kids. Turkish Journal of Sport and Exercise, 2014. 66 p.

5. Лещенко М., Носенко Ю. Україна: постійні зусилля для досягнення освітньої та соціальної інклюзії людей із інвалідністю. 2017. 161 с.